

ANNA MAJDECKA-STRZEŻEK*

CONTEMPORARY THREATS TO HISTORICAL PARKS AND GARDENS IN URBANIZED AREAS

WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA ZABYTKOWYCH PARKÓW I OGRODÓW NA OBSZARACH ZURBANIZOWANYCH

Abstract

Threats to historical parks have various origins. There are three main types regarding their kind and scale: internal threats resulting from outside conditions of a given park facility, internal ones related directly to the area occupied by the garden and general threats. Nowadays an adverse tendency of realization of quite frivolous modernization activities in historic parks is clearly noticeable. It leads to the degradation of specific park forms, and at the same time it leads to an introduction of new, often stylistically alien, forms. Restoration works require an individual approach as each park has its own characteristic features, independent from the features typical for the particular epoch – the features that were determined both by regional specifics and by the designers of the most important elements of its spatial makeup. Identification of threats is an important element in development of the appropriate methods for protection of historic gardens.

Keywords: threat, historic parks, protection of monuments

Streszczenie

Zagrożenia, jakie dotyczą zabytkowe parki, mają wiele różnych przyczyn. Ze względu na rodzaj i skalę przestrzenną występują trzy główne rodzaje zagrożeń: zagrożenia zewnętrzne, wynikające z warunków otoczenia obiektu parkowego; zagrożenia wewnętrzne, związane bezpośrednio z terenem ogrodu i zagrożenia o charakterze ogólnym. Współcześnie coraz mocniej zauważalne są niekorzystne trendy, które przejawiają się licznymi i nader swobodnie traktowanymi działaniami modernizacyjnymi w zabytkowych parkach. Prowadzą one do niszczenia charakterystycznych, wykształconych dotychczas form. Wprowadzają też elementy nowe, często zupełnie przypadkowe, o charakterze uniwersalnym. Powoduje to ztracenie cech tożsamościowych. Prace rewaloryzacyjne wymagają indywidualnego podejścia, gdyż każdy park niezależnie od cech wspólnych ma własne indywidualne oblicze. Oblicze, które zostało zdeterminowane zarówno przez specyfikę regionalną, jak i przez twórców najważniejszych rozwiązań elementów układu przestrzennego. Rozpoznanie zagrożeń jest ważnym elementem na drodze wypracowania właściwego sposobu ochrony zabytkowych obiektów ogrodowych.

Słowa kluczowe: zagrożenie, zabytkowe parki, ochrona zabytków

* PhD. Eng. Arch. Anna Majdecka-Strzeżek, Landscape Architecture Studio, Warsaw.

*People with their power of destruction
can be more violent than the brutal power of nature¹
Georg Dehio*

1. Introduction

A specific nature of gardens, animate the results of human creative effort, its continuous development, persistence and internal changes. Time is a factor that provided added value to gardens and enable them to reach their complete and excellent form. Garden facilities require time to have the creative thought fully expressed through a mature form of plants used. Threats to all historical facilities, not only gardens, are also related to time. “The elapsing time necessitates changes (...)”² it contributes to ageing, thus causing damage to plants, as well as inanimate matter comprising an indispensable part of the facility. These changes, however, are natural and result from a development cycle of a garden.

But time brings not only changes related to ageing. It also brings destruction caused by ever changing social, political and economic factors. They influence the perception of historical facilities, their value and the need to protect them.

Historical site conservation is an issue which always needs to be perceived in the context of the risk of damage or loss. The perception of historical gardens is crucial with this respect in terms of the role they once played, play today and will play in the future, but also as regards directions or trends in their conservation. Changing conditions of human life have their major influence on the perception of the world, sensitivity to art, need for knowledge and everything which surrounds people and comprises their cultural heritage.

2. Types of threats

Threats to historical parks have various origins. There are three main types as regards their kind and scale: internal threats resulting from outside conditions of a given park facility, internal one related directly to the area occupied by the garden and general threats³. Regardless the typology adopted, the basis of the majority of destructive influence is human behavior.

Mutual influence of an individual and the natural environment is gradually dominated by human activity. This leads to a number of destructive changes of particular elements of the natural environment, and consequently the status of historical gardens. Those processes are particularly vivid in urbanized areas. They involve changes of water conditions and increasingly significant deterioration of soil, air and water. It also happens that the changes extend beyond state borders. Threats, which origin is situated beyond the area of a park but has a major impact on its status, is usually linked with the development of city infrastructure in urbanized areas and business activity in the vicinity of a historical facility.

¹ P. Kosiewski, J. Krawczyk, *Zabytek i historia. Wokół problemów konserwacji i ochrony zabytków w XIX wieku*, Muzeum Pałac w Wilanowie 2012, p. 343.

² S. Shoemaker, *Czas bez zmiany*, “Rocznik Filozoficzny”, Vol. LV, no. 1/2007, KUL Lublin, p. 266.

³ L. Majdecki, *Ochrona and rewaloryzacja zabytkowych założeń ogrodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, p. 144.

3. Threats within historical parks

The analysis of the contemporary status of historical gardens enable indistinguishing several main symptoms of park and garden dilapidation and loss of their specific features. This is particularly visible in the contemporary use and adaptation of historical parks. Recently, we have observed much stronger signs of degradation. Those can be divided into the following groups:

1) Spatial threats

New facilities are frequently developed in cities without any reference to the traditional spatial system, facilities which stay in contrast with minor scale of existing architectural development. This results in the lack of uniformity and coziness. Changes bring unnecessary contrast and excessive domination within the space. The same problem applies to city parks where new larger scale facilities are developed as a response to demand of mass users, and consequently parks are adapted to contemporary needs. The same issue applies to architectural facilities developed in the vicinity of historical buildings or the vicinity of historical parks and gardens. An example of this problem is the tall building in Szczawnica, the hotel building in Kudowa, and further plans for developing similar projects.

A new example of such controversial activity is a tall building erected at Unia Lubelska Square in Warsaw built in October 2013, which replaced the former supermarket and dominated one of the major historical views within the Royal Baths from Chinese Avenue to the Belvedere. In the past, the Belvedere situated on top of the embankment was decorated with park trees, whereas today the Belvedere Palace is overwhelmed by the silhouette of the tall building. The facility developed in result of an architectural competition underwent analysis by a team of designers and architects as regards to its impact on its immediate surroundings. Particular attention was put to the fact that the building closed the perspective view on Puławska Street as well as influenced the perception of Unia Lubelska Square. The objective was to fit the body of the building into the city skyline and unique context in terms of its historical value as well as landscape in this part of the city. The final shape of the building resulted from the perception analysis from various angles and distances in its immediate neighborhood⁴. The analytical part of the designing process for the immediate neighborhood did not cover the foot of the embankment, especially the relations with the area of the historical Łazienki Królewskie, since the planning permit for the area did not refer to such a broad impact area.

Situated in Łazienki Królewskie is one of the most precious park facilities in Warsaw. Łazienki Królewskie were rehabilitated immediately after World War II⁵. Still today, the work continues under a strict supervision of the Conservation Authority. The importance of the park is tremendous and thus the supervision is exercised by the Minister of Culture and National Heritage. Despite the supervision, the city failed to protect the park which led to the loss of its value deteriorated by disturbed historical composition of its axis. Łazienki Królewskie is strictly protected within its boundaries. However, there is no buffer zone

⁴ See RONET.PL Architectural portal content and awards in competition to develop the site of a former supermarket.

⁵ Project of rehabilitation of a park developed by L. Majdecki in 1962. History of the park, its transformation and method of rehabilitation presented by: L. Majdecki, *Rejestr Ogródów Polskich*, z. 7, PWN, Warszawa 1969.

around the park to control the scale of new developments and maintaining reference to the historical composition and nature of buildings in the vicinity. Therefore, in line with the law, with the approval from the Conservation Authority, urban planners, city government and many more institutions... a new building was erected in the city space, the presence of which has deteriorated the value of the precious historical garden.

2) Threats related to new elements of the functional programme and equipment set within the area

This threat is related to introducing new garden facilities which are strange in their form and scale, e.g. pavilions, arbors, terraces, concert halls (such as those in spa parks), as well as fountains, sculptures, lanterns, benches, pergolas, trellises, etc. It is not only their spatial form and additional elements that count but also their location in the garden, material used, local tradition and harmonious placement in the spatial and aesthetic arrangement of a garden. There are numerous examples of good projects, but also many controversial ones. While analyzing a number of examples we may conclude that the rehabilitation of gardens in the past, despite attempts to highlight historical forms and content, show clear signs of the times contemporary for their introduction.

The proper assessment of adaptation is equally important, since it is a basis for introducing new elements to the programme. In many Polish cities, since new parks are not developed, changes to the programme are introduced in historical ones. Unfortunately, such an activity frequently diminishes the value of old parks. New aesthetic and programme changes to those historical facilities are controversial. It is important to understand that historical parks require special treatment and approach that will help avoiding depreciation of their value. Effort should be made to sensitize people to the beauty of historical facilities and raising awareness as to the need for developing a separate approach.

3) Threats to elements of gardens and forms of plants

Each period of garden art has its characteristic plant forms which distinguish a given style. Durability of plants depends on the matter used, and the most durable forms are developed with trees and the least durable with flowers. The selection of species specific for their time is also very important. Compliance of forms and their materials is difficult however it is crucial for maintaining a specific nature of a historical garden. Unfortunately, in reality, this condition is not always met.

4) Threats from roads and functional system

Changes introduced not always apply to the road system but also type of surface used. Such changes have been done in the past and they take place today as well. It is important that changes introduced do not have an adverse impact on the garden. After World War II, parks were designated for the public use so roads in parks had to have a new comfortable surface layer. In 1960s and 70s, in many public gardens in Europe, asphalt surfaces were popular to be later considered inappropriate and removed in 1990s restoring their original gravel surface. Today, in Poland, in public parks, gravel surfaces of roads and squares is replaced with paving bricks made from concrete. This has a negative impact on the appearance of those locations.

5) Threats due to excessive investment in garden facilities

A new phenomenon, although not very enduring, is modernization of gardens involving exchange of simple garden solutions with engineered garden facilities. Excessive engineering solutions are quite frequent, such as artificial walls, stone vessels instead of flower beds, concrete curbing, heavy bridges for pedestrians etc. showing high a degree of freedom in

changes and modification of gardens. Particular elements and entire spatial garden systems are valuable and should be protected. Specific solutions cannot be temporary in their nature, or changed repeatedly, and needless to say they cannot be accidental. Otherwise, they lead to depletion by excessive simplification and loss of characteristic features of a garden facility. For this reason, it is necessary to provide increased conservation supervision and promotion of model solutions.

1) Social threats⁶

Important threats include failure to apply any protection measures to historical gardens. This applies to former Polish residential complexes which were nationalized after World War II and public parks, as well as foreign heritage which became Polish due to the change of borders. Negligence is a threat equal in its impact to unwanted development. Consequently, both lead to deterioration of historical gardens. Unfortunately, this type of threat becomes a permanent and frequent trend.

4. Summary

Once we are aware of those threats we may instigate protective measures. The scope of changes and deterioration result in a growing number of negative effects. This calls for more intensive conservation. To be efficient, harmonious cooperation between representatives of various sectors is necessary, together with active implementation of the state conservation policy and also stimulation of the interest of the general public. It is necessary to revise the activity of conservation authorities and city governments and introduce the required legislative changes which will support the effort to protect historical garden heritage and beyond.

III. 1-2. Łazienki Królewskie: View historical and contemporary compositional axis viewing from the Chinese Avenue at the Belvedere palace by F. Dietrich (figure – Warsaw 1831, photo by the author)

II. 1-2. Łazienki Królewskie. Widok historyczny i współczesny osi kompozycyjno-widokowej z Drogi Chińskiej na pałac belwederski wg F. Dietricha (rycina – Warszawa 1831, fot. autor)

⁶ See A. Tomaszewski, *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2012, p. 242.

III. 3. Łazienki Kórlewskie. Illumination on the Chinese Avenue, the state of contemporary (photo by the author)

II. 3. Iluminacja na Drodze Chińskiej. Stan współczesny (fot. autor)

References

- [1] Dehio G., *Kunsthistorische Aufsätze*, Munchen – Berlin 1914.
- [2] Kosiewski P., Krawczyk J., *Zabytek i historia. Wokół problemów konserwacji i ochrony zabytków w XIX wieku*, Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa 2012.
- [3] Tomaszewski A., *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2012.
- [4] Majdecki L., *Ochrona i rewaloryzacja zabytkowych założen ogrodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- [5] Shoemaker S., *Czas bez zmiany*, „Rocznik Filozoficzny”, t. LV, nr 1/2007.

1. Wprowadzenie

Specyficzną własnością ogrodów, jako ożywionych dzieł pracy twórczej człowieka, jest nieustanny rozwój, trwanie i dokonujące się w nich przemiany. Czas jest czynnikiem dodającym wartości obiektom ogrodowym i umożliwiającym osiągnięcie pełnej, doskonałej formy. Dzieła ogrodowe wymagają czasu, by myśl twórcza mogła zostać wyrażona w pełni przez dojrzałą formę zastosowanych składników roślinnych. Zagrożenia dla wszystkich obiektów zabytkowych, nie tylko ogrodów, wiążą się jednak z upływem czasu. „Upływ czasu z konieczności wymaga zmiany (...)”¹. Przyczynia się do starzenia, a więc do powstawania zniszczeń tak w obrębie substancji roślinnej, jak i nieożywionej, stanowiącej niezbędny składnik obiektu. Są to zmiany o charakterze naturalnym, wynikającym z cyklu rozwojowego ogrodu.

¹ S. Shoemaker, *Czas bez zmiany*, „Rocznik Filozoficzny”, t. LV, nr 1/2007, s. 266.

Ale czas to nie tylko zmiany wynikające z procesu starzenia, to również zmiany destrukcyjne, wywołane zmieniającymi się uwarunkowaniami społecznymi, politycznymi i gospodarczymi. A to wpływa na postrzeganie obiektów zabytkowych, ocenę ich znaczenia i potrzebę ich ochrony.

Ochrona zabytków jako zagadnienie istnieje zawsze w kontekście możliwości ich zniszczenia czy utraty. Istota tkwi w sposobie odbioru zabytkowych ogrodów, w zrozumieniu roli, jaką pełniły kiedyś, pełnią dziś i będą pełnić w przyszłości, ale także w kierunkach czy trendach ochrony konserwatorskiej. Zmieniające się warunki życia człowieka w zasadniczy sposób wpływają na sposób percepcji świata, wrażliwości na sztukę, potrzebę wiedzy i wszystko to, co otacza człowieka, a stanowi jego kulturowe dziedzictwo.

2. Rodzaje zagrożeń

Zagrożenia, jakie dotyczą zabytkowe parki, mają wiele różnych przyczyn. Ze względu na rodzaj i skalę przestrzenną występują trzy główne rodzaje zagrożeń: zagrożenia zewnętrzne, wynikające z warunków otoczenia obiektu parkowego; zagrożenia wewnętrzne, związane bezpośrednio z terenem ogrodu i zagrożenia o charakterze ogólnym². Jakąkolwiek przyjąć tu systematykę, to u podstawy większości działań i zachowań niszczących stoi działalność człowieka.

Oddziaływanie wzajemne człowieka i środowiska przyrodniczego uwidacznia się wspólnie przez coraz większą dominację ze strony człowieka. To jest właśnie przyczyną licznych procesów destrukcyjnych składników środowiska przyrodniczego, w konsekwencji wpływających na stan zabytków ogrodowych. Procesy te wyjątkowo dobrze widoczne są na obszarach zurbanizowanych. Wiązą się ze zmianami warunków wodnych, zanieczyszczeniem gleb, powietrza i wody, występującymi na coraz większą skalę, bywa że przekraczającą granice państw. Zagrożenia, których źródło znajduje się poza obszarem parku, lecz istotnie wpływa na jego stan przetrwania, związane jest na obszarach miejskich z oddziaływaniem infrastruktury komunalnej i prowadzonej w sąsiedztwie zabytku działalności gospodarczej.

3. Zagrożenia w parkach historycznych

Analiza współczesnego stanu zabytków ogrodowych daje podstawę do wyodrębnienia głównych przejawów działań, przyczyniających się do degradacji i utraty cech charakterystycznych parków i ogrodów. Bardzo dobrze widoczne jest to w działaniach związanych ze współczesnym wykorzystaniem i adaptacją obszarów historycznych parków. W ostatnim okresie obserwuje się wyraźne nasilenie występowania cech degradacyjnych. Podzielić je można na następujące grupy zagrożeń:

1) o charakterze przestrzennym

W obrębie miast powstają często nowe obiekty bez nawiązania do tradycyjnego układu przestrzennego, kontrastujące zazwyczaj z niewielką skalą istniejącej architektury. Powodują one brak jednorodności i utratę kameralności rozwiązań, wprowadzają zbędny kontrast i nadmierną dominację w przestrzeni. Problem ten dotyczy także parków użytkowanych jako

² L. Majdecki, *Ochrona i rewitalizacja zabytkowych założeń ogrodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 144.

miejskie, gdzie wprowadza się nowe obiekty o większej skali jako odpowiedź na masowe zapotrzebowanie użytkowników w parkach adaptowanych do współczesnych potrzeb. Ten sam problem dotyczy również obiektów architektonicznych, lokowanych w sąsiedztwie historycznej zabudowy bądź w sąsiedztwie historycznych parków i ogrodów. Symboliczną ilustracją przedstawionego zagadnienia jest znany przykład wieżowca w Szczawnicy czy budynku hotelowego w Kudowie, ale także zapowiedzi kolejnych podobnych realizacji.

Nowym przykładem takich kontrowersyjnych działań jest wybudowany w październiku 2013 r. wysokościowiec przy Placu Unii Lubelskiej w Warszawie, w miejscu dawnego Supersamu, który zdominował jeden z głównych, historycznych kierunków widokowych w obrębie Łazienek Królewskich, prowadzący z Drogi Chińskiej do Belwederu. W przeszłości oprawę usytuowanego na szczycie skarpy Belwederu stanowiły zadrzewienia parkowe, teraz natomiast pałac belwederski przytłoczony jest sylwetą wysokościowca. Obiekt ten, wybrany w drodze konkursu architektonicznego, poddany został przez zespół projektantów analizom w kontekście oddziaływania na najbliższe sąsiedztwo. Wyjątkową uwagę skierowano na fakt zamykania przez budynek perspektywy ul. Puławskiej, jak również postrzeganie go z Placu Unii Lubelskiej. Założonym celem było wpisanie bryły budynku w sylwetkę miasta oraz wyjątkowy kontekst zarówno ze względu na walory historyczne, jak i pejzażowe tego fragmentu miasta. Ostateczny kształt zabudowy jest pochodną analizy odbioru budynku z wielu perspektyw i różnego dystansu w kontekście najbliższego sąsiedztwa³. Część analityczna prac projektowych, prowadzonych dla obszaru najbliższego sąsiedztwa, nie objęła swym zasięgiem terenu podskarpi, zwłaszcza w relacji z terenem historycznego parku łazienkowskiego, ponieważ wydane warunki zabudowy dla tego obszaru nie wskazywały na tak rozległy kierunek oddziaływań.

Muzeum Łazienki Królewskie – Zespół Pałacowo-Ogrodowy jest jednym z najcenniejszych obiektów parkowych w Warszawie. Łazienki Królewskie zrewaloryzowano tuż po II wojnie światowej⁴. Także i dziś prowadzone są prace pod ścisłym nadzorem służb konserwatorskich. Ranga i znaczenie obiektu są wyjątkowe, czego dowodem jest nadzór sprawowany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Mimo to nie udało się uchronić to tego cennego obiektu od utraty jego wartości przez zakłócenie historycznej osi kompozycyjno-widokowej. Łazienki Królewskie są ściśle chronione tylko w swoich granicach. Brak jest swoistej otuliny ochronnej, w obrębie której obowiązywałoby respektowanie skali nowej zabudowy i nawiązanie do historycznej kompozycji i charakteru zabudowy sąsiadującej. I tak w mocy obowiązującego prawa, w ciszy i milczeniu służb konserwatorskich, urbanistów, władz miasta i wielu innych instytucji pojawił się w przestrzeni miasta nowy obiekt, którego obecność stała się przyczyną degradacji cennego ogrodowego zabytku.

2) związane z nowymi elementami programu użytkowego i wyposażenia terenu ogrodowego

Dotyczy to wprowadzania obcych w formie i skali nowych budowli ogrodowych, np. pawilonów, altan, tarasów, muszli koncertowych (np. w parkach zdrojowych), ale także fontann, rzeźb, latarni, ławek, pergoli, trejaży itp. Chodzi nie tylko o formę przestrzenną elementów uzupełniających, ale i o właściwe ich umiejscowienie w ogrodzie, o tworzywo, z jakiego element został wykonany, o miejscową tradycję oraz harmonijne włączanie w układ

³ Za: ronet.pl. Serwis architektoniczny w opisie I nagrody na konkurs na zespół zabudowy w miejscu dawnego Supersamu.

⁴ Projekt rewaloryzacji parku opracowany został przez L. Majdeckiego w 1962 r. Historia parku, jego przekształceń i metoda rewaloryzacji została przedstawiona przez Majdeckiego w Rejestrze Ogrodów Polskich (z. 7, PWN, Warszawa 1969).

przestrzenno-plastyczny ogrodu. Istnieje wiele dobrych realizacji, ale również i wiele kontrowersyjnych posunięć. Analizując wiele dokonań na tym polu, można śmiało sformułować wnioszek, iż dokonywane w przeszłości i współcześnie rewaloryzacje ogrodów, mimo wielkich starań, mających na celu uczynienie historycznych form i treści, wyraźnie przedstawiają ślady epoki, w jakich owe działania były przeprowadzane.

Ważnym aspektem jest również prawidłowa ocena możliwości adaptacyjnych, która stanowi podstawę do wprowadzania nowych elementów programowych. W wielu miastach w Polsce nie tworzy się nowych parków publicznych i dlatego przekształca się program parkowy w obiektach historycznych. Niestety, takie działania często uszczuplają wartości starych parków. Kontrowersyjne bywa wplatanie nowych pomysłów estetycznych i programowych do starych obiektów. Ważne jest, by rozumieć, że zabytkowe parki wymagają specjalnego traktowania i takiego postępowania, które nie będzie deprecjonować ich wartości. Konieczne wydaje się uwrażliwienie na piękno historycznych obiektów i zrozumienie potrzeby odrębnego sposobu postępowania na ich obszarze.

3) dotyczące elementów i ogrodowych form roślinnych

Każdy okres sztuki ogrodowej wytworzył charakterystyczne formy ogrodowych elementów roślinnych, które stały się cechą wyodrębniającą styl. Trwałość form roślinnych uzależniona jest od tworzywa, przy czym najtrwalsze są formy kształtowane z drzew, a najmniej trwałe formy kwiatowe. Wielkie znaczenie ma także dobór gatunkowy, specyficzny dla określonej epoki. Utrzymanie zgodności form i ich budulca bywa zabiegiem trudnym, choć do utrzymania specyfiki ogrodu historycznego jest warunkiem niezbędnym. Niestety, w praktyce nie jest to warunek spełniany bezwzględnie.

4) związane z elementami drogowymi / układem funkcjonalnym

Dokonywane są zmiany nie tylko dotyczące przebiegu układu drogowego, ale także zastosowanej nawierzchni. Do takich działań dochodziło w przeszłości, są one również realizowane współcześnie. Ważne jest, aby dokonywane zmiany nie oddziaływały na ogród negatywnie. Po II wojnie światowej parki przeznaczano dla mas, zatem drogi parkowe musiały uzyskać nową, wygodną nawierzchnię. Zastosowane w latach 60. i 70. XX w. w licznych ogrodach Europy nawierzchnie asfaltowe uznano jako niewłaściwe i usuwano w latach 90. XX w., na powrót zastępując je drogami żwirowymi. Współcześnie w Polsce w parkach publicznych najczęściej spotykana jest wymiana nawierzchni żwirowych placów i dróg na nawierzchnie z pospolitych kształtek betonowych. Taka zmiana wpływa negatywnie na charakter miejsca.

5) w zakresie przeinwestowania terenów ogrodowych

Nowym zjawiskiem, stosunkowo jednak trwałym, jest dokonywanie przebudów „modernizacyjnych” w ogrodach, w wyniku których proste rozwiązania ogrodowe zastępowane są inżynierskimi budowlami ogrodowymi. Wprowadzane są nadmiernie często inżynierskie rozwiązania sztucznych murów i murków, rynien kamiennych zamiast rabat, betonowych umocnień brzegowych, ciężkich mostków dla ruchu spacerowego itp., dotyczące dowolności zmian i przekształceń terenów ogrodowych. Zarówno poszczególne elementy, jak i całość układów przestrzenno-ogrodowych stanowią wartość chronioną. Charakterystyczne rozwiązania nie mogą być doraźne, ani trwale zmieniane, ani tym bardziej przypadkowe. Rezultatem są wówczas najczęściej zubożenia przez nadmierne uproszczenia oraz utrata cech charakterystycznych danego obiektu ogrodowego. Z tego właśnie powodu wymagana jest wzmożona opieka konserwatorska i realizacja wzorcowych rozwiązań.

6) zagrożenia społeczne⁵

Do ważnych zagrożeń należy zaliczyć również niepodejmowanie jakichkolwiek działań ochronnych wobec historycznych ogrodów. Dotyczy to zarówno pozbawionych po II wojnie światowej prywatnych właścicieli dawnych polskich rezydencji czy parków publicznych, jak też obcego dziedzictwa, które przez zmianę granic administracyjnych znalazło się w obrębie państwa polskiego. Zaniechanie jest zagrożeniem nie mniejszym niż działania niepożądane. Oba w konsekwencji prowadzą do unicestwienia zabytków ogrodowych. Niestety, ten typ zagrożenia jest trendem stałym i często spotykanym.

4. Podsumowanie

Świadomość występowania zagrożeń daje możliwość podjęcia działań ochronnych. Wielkość i rozmiary postępujących przekształceń i zniszczeń powodują coraz większe występowanie negatywnych skutków. To pociągają za sobą konieczność wzmożenia działań ochronnych i zabezpieczających. Potrzebne jest harmonijne współdziałanie w tym zakresie przedstawicieli wielu dyscyplin, aktywne wdrażanie polityki ochronnej państwa, ale także wywołanie zainteresowania społecznego. Niezbędna jest także korekta działań właściwych do realizacji zadań służb konserwatorskich, władz miejskich i przeprowadzenie niezbędnych zmian legislacyjnych, które przyczynią się do wsparcia wysiłków w zakresie ochrony dziedzictwa ogrodowego i nie tylko.

⁵ Za: A. Tomaszewski, *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2012, s. 242.